

Біля класної дошки

Яніна КАМБАЛОВА. НАВЧАЄМОСЯ У ГРІ
(нетрадиційні види уроків узагальнювального повторення з історії середніх віків на прикладі теми: «Європа. Візантія. Арабський світ»)

Ігор КОЛЯДА. Зоя ШЕРЕМЕТА. РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ ХІІІ СТ. — У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.
(Історія України, 9 клас)

Яніна КАМБАЛОВА, викладач кафедри методики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін НПУ імені М.П. Драгоманова

НАВЧАЄМОСЯ У ГРІ (нетрадиційні види уроків узагальнювального повторення з історії середніх віків на прикладі теми: «Європа. Візантія. Арабський світ»)

Тема уроку: Європа. Візантія. Арабський світ.

Мета уроку: Шляхом проведення імітаційної гри «Телеміст» закріпити та узагальнити знання учнів з даної теми, формувати вміння використовувати набуті знання в новій навчальній ситуації.

Цільові завдання:

1. Сформувані в учнів цілісну систему знань про розвиток провідних країн Західної Європи, Візантії та Арабського халіфату в епоху Середньовіччя.

2. Перевірити рівень знань учнів про особливості суспільно-політичного життя вищезазначених країн та події військової історії середньовічного періоду.

3. Підкреслити значення створення органів станового представництва для становлення державності у країнах Західної Європи.

4. Повторити вивчені поняття та терміни теми.

Очікувані результати.

Після уроку учні зможуть:

1. Розуміти та розкривати на конкретних прикладах особливості розвитку країн Західної Європи, Візантії та Арабського халіфату у середньовічний період.

2. Описувати і порівнювати особливості

державотворчих процесів, форми державного правління та суспільних відносин у вищезазначених державах.

3. Висловлювати судження про роль органів станового представництва у політичному житті західноєвропейських країн та аналізувати відомі політичні документи середньовічного періоду — «Золоту буллу» та «Велику хартію вольностей».

4. Застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни теми.

Тип уроку: урок узагальнювального повторення.

Вид уроку: урок-телеміст.

Хід уроку.

І. Підготовчий етап.

На етапі підготовки вчитель:

— повідомляє тему та формат проведення ігрового уроку;

— пояснює учням правила проведення уявного телемосту;

— розподіляє ролі (троє учнів-ведучих телемосту та кореспонденти в уявних студіях середньовічних країн);

— допомагає учням у підготовці виступів та обладнання уроку (середньовічні герби країн, карти тощо).

II. Проведення уявного телемосту.

Вступне слово вчителя. Історія середньовічної Європи була складною, суперечливою, тернистою. Державотворчі процеси, намагання зміцнити особисту владу, станові протиріччя, завоювання нових територій та об'єднання власних земель, стосунки між церквою та державою, міжрелігійні та міждержавні конфлікти? все це проходило болісно, коштувало багатьох людських життів. У кривавій боротьбі та протистоянні — так народжувалася квітуча сучасна Європа. Непростою була і ситуація у східних держав — Візантії та Арабського халіфату. Ці спогади, можливо, і не найприємніші, проте, як відомо, не пам'ятаючи свого минулого, ми втрачаємо шанс на майбутнє. Тому сьогодні ми спробуємо пригадати основні історичні віхи життя середньовічних європейських країн, Візантії та Арабського халіфату.

I ведучий. Погляньте, як багато гостей зібралося у студіях! На жаль, сьогодні багатьох видатних історичних осіб немає в живих, але нащадки зберегли пам'ять про них: чи добру, чи лиху. Давайте пригадаємо їх.

Представники кожної групи називають імена видатних історичних осіб середньовічної епохи з презентованої ними країни.

II ведучий. Процес зародження держави завжди є непростим і тривалим, адже на нього впливають безліч внутрішніх та зовнішніх чинників. Але кожен народ завжди прагнув створити власну незалежну державу, по можливості — велику за територією, заможну, могутню та впливову. Давайте запитаємо у наших кореспондентів у студіях, яким чином відбувалися державотворчі процеси у їхніх країнах.

Кореспонденти у «студіях».

Візантія. Візантія була спадкоємицею Римської імперії, що виникла після розпаду останньої у 395 р. на дві окремі держави: Західну та

Східну Римські імперії. Колишня давньогрецька колонія Візантій, на теренах якої і виникла держава, дала їй назву — Візантія, хоча самі візантійці називали себе ромеями, а імперію — Ромейською.

Арабський халіфат. Головним чинником об'єднання арабів стала єдина мусульманська релігія, яка зародилася у VII ст. Першим керівником арабської держави став ісламський пророк — Мухаммед. Один з його наступників — халіф Омар об'єднав під своєю владою всю Аравію. Шляхом активної завоювницької політики правителі Арабського халіфату швидко перетворили свою країну на найвпливовішу і наймогутнішу державу регіону. Однак, з кінця IX ст. арабська держава починає занепадати. У 1258 р. під час монгольської навали вона припинила існування, але на віки залишилося поняття «арабський світ».

Візантійські воїни

Воїни-араби

Скандинавія. Процес утворення держав у скандинавських народів був тривалим і своєрідним. Нормани, вони ж вікінги, вони ж варяги, спочатку не дуже переймалися ідеєю створення держави. Постійні розбійні напади на сусідів віднімали левову частку їхньої енергії. Лише на початку XI ст. напади вікінгів пішли на спад, а у 2-й половині цього ж століття остаточно припинилися. У народів Скандинавії окреслюються ознаки державної влади і виникають три королівства: Данія, Норвегія та Швеція. У 1397 р. вони уклали Кальмарську унію та об'єдналися, проте ненадовго. Наприкінці періоду Середньовіччя Швеція та Норвегія роз-

почнуть активну боротьбу за власну незалежність.

Англія. Германські племена ютів, англів та саксів, під владою яких опинилася до кінця VI ст. вся територія Британії, утворили сім окремих варварських королівств. У 829 р. король одного з них — Уессексу на ім'я Екберт об'єднав всі англосаксонські королівства під сво-

єю владою. В процесі тривалої боротьби з норманськими завойовниками королем Альфреду Великому, Едгару та Едварду Сповіднику вдалося остаточно об'єднати володіння окремих королівств в єдину державу, яку з X ст. почали називати Англією.

Німеччина. Після підписання у 843 р. Верденського договору про поділ Франкської імперії, на її східних землях згодом виникло Німецьке королівство. Видатного німецького короля Оттона I у 962 р. було проголошено імператором. Так з'явилася середньовічна Німецька імперія, яку з кінця XII ст. почали називати Священною Римською імперією.

Франція. Як і німецьке королівство, наша держава виникає після укладення Верденського договору. З кінця X ст. колишні західні володіння Франкської імперії почали називати Францією. Певний час там продовжували владарювати нащадки Каролінгів, проте у 987 р. правлячою династією у країні стають Капетинги (її названо на честь засновника — Гуго Капета). Перші французькі королі не мали реальної влади у країні, вона поширювалася лише в межах їхнього власного домену. Справжнє утвердження королівської влади у Франції відбулося завдяки реформам Людовіка VI Товстого, Філіппа II Августа, Людовіка IX Святого та Філіппа IV Красивого.

Країни басейну Середземномор'я.

I кореспондент. З IX ст. на теренах колишньої Західної Римської імперії починається інтенсивний розвиток міст. Спочатку вони перебували під владою сеньйорів, але поступово одноосібне правління поступається місцем самоврядним містам-комунам та містам-республікам, наймогутнішими серед яких були Генуя, Флоренція, Венеція. У Південній Італії були створені Сицилійське та Неаполітанське королівства, які згодом потраплять під владу іспанських правителів. На жаль, єдиної держави в Італії в часи Середньовіччя так і не було створено.

II кореспондент. Складним був процес

державотворення і в Іспанії. На її території після арабського вторгнення, яке відбулося у VII ст., багато століть існувала арабська держава аль-Андалус. Вільнолюбиві іспанці не забажали коритися завойовникам. Довгих вісім століть тривала їх визвольна боротьба проти арабського панування, яка отримала назву «Реконкіста».

Проте результат був того вартий. Наприкінці XV ст. іспанські землі були об'єднані у Іспанське королівство під владою «католицьких королів» Ізабелли та Фердинанда. Згодом Іспанія стала однією з наймогутніших та найбагатших європейських країн.

III ведучий. Історія жодної держави не обходилася без насильства. Це і процеси об'єднання територій всередині країни, і завоювання інших країн і народів з метою розширення володінь, і протистояння різних верств суспільства. Давайте пригадаємо, які великі військові конфлікти відбулися у середньовічну епоху між державами, що стали сьгодні учасниками нашого телемосту.

Кореспонденти у «студіях».

Англія. Середньовічна історія англійського королівства завжди була бурхливою та насиченою військовими подіями. у IX—XI ст. ми неодноразово ставали об'єктом завойовницької політики норманів. Свого часу данці навіть мали власну державу на території Британії — Денло. Військо доблесного англійського короля Гарольда було розгромлене у 1066 році норманами, очолюваними Вільгельмом Завойовником, який сам був проголошений королем Англії. У XIV ст. ми пережили громадянську війну між династіями Йорків та Ланкастерів. Та найбільше лиха принесла англійцям Столітня війна 1337—1454 рр. з французами.

I ведучий. Я гадаю, що не менш обтяжливими і трагічними ці події були і для народу Франції. оскільки всі військові події відбувалися на її території. Тому давайте вислухаємо іншу сторону.

Атака вікінгів

Фердинанд V

Франція.

I кореспондент. Столітня війна — одна з найтрагічніших, але, водночас, і найбільш величких сторінок середньовічної Франції. Особливо тяжким був початковий етап війни. Французька армія безславно зазнавала однієї поразки за іншою. Поразки біля мису Слейс, під Кресі, Кале, Пуатьє, підписання Іоаном III Добрим ганебної для Франції мирної угоди — здавалося, все втрачено і Франція вже не підніметься з колін.

II кореспондент. Але провидіння послало нам рятівницю — відважну Жанну д'Арк. Вона очолила французів, які зуміли довести всьому світу, що народ спроможний звершити більше, ніж усі володарі та їх армії. Зраджена цими ж володарями Жанна загинула, але її смерть не була даремною. Після завершення війни Франція відродилася, мов Фенікс з попелу. Вона стала великою централізованою державою — однією з найбільших і найвпливовіших у тогочасній Європі.

II ведучий. Непростими були стосунки середньовічної Німеччини та італійських міст. Іноді під виглядом допомоги папам римським, іноді просто з метою наживи, німецькі володарі були частими не проханими гостями на Апеннінському півострові. Давайте обговоримо цю проблему.

Країни басейну Середземномор'я (італійські міста-держави). Підкорення Північної Італії було заповітною мрією німецьких імператорів. Особливо відзначився своєю італійською політикою Фрідріх I Барбаросса, який здійснив аж п'ять походів на Італію. Проте італійські міста, не бажаючи далі терпіти наругу, об'єдналися у Ломбардську лігу та у 1176 році дали відсіч військам Барбаросси, якому згодом довелося визнати самоврядування північно італійських міст.

III ведучий. Сьогодні вже було сказано про арабське завоювання Іспанії. Попри негативні риси, воно мало багато прогресивного. Поєднання здобутків східної та західної цивілізацій дуже збагатило культурний досвід європейців.

В історії Середньовіччя були ще одні військові дії, які знаменували зустріч двох світів — це завоювання Візантії військами турків-османів. Давайте поговоримо про це детальніше.

Візантія.

I кореспондент. Османські правителі давно зазіхали на квітучі візантійські міста. Особливо їх вабив Константинополь. Перший раз Константинополь було взято в облогу військами султана Баязида I Блискавичного ще у 1400 р. Здобути місто йому перешкодили вторгнення в Малу Азію військ Тимура. Це продовжило існування Візантійської імперії ще на півстоліття.

II кореспондент. Але турки не відступилися від своїх планів. У 1453 р. після тривалої облоги над Константинополем замайорів зелений прапор. Славний Константинополь, перейменований на Стамбул, став столицею Османської імперії, а одну з головних святинь православного християнського світу — собор Святої Софії було перетворено на мусульманську мечеть.

I ведучий. Процес розвитку середньовічної держави зазвичай супроводжувався постійним посилення королівської влади. Влада середньовічних правителів, звичайно ж, не була деспотичною, як на Стародавньому Сході, або абсолютною, яка сформується у період Нової історії. Владу правителя обмежували інтереси суспільних

станів. Іноді середньовічним володарям доводилося йти на поступки та власноруч підписувати документи, що обмежували їх права, натомість розширюючи права середньовічних суспільних станів. Ви вже, звичайно, здогадалися що наступним питанням для обговорення стануть два відомих середньовічних документи — «Золота булла» та «Велика хартія вольностей». Надамо слово представникам країн, де були створені ці документи.

Кореспонденти у «студіях».

Англія. Невдале правління короля Іоанна

Столітня війна

Жанна д'Арк

Безземельного, якому «пощастило» втратити більшу частину родових маєтностей Плантагенетів та бути відлученим від церкви через конфлікт з Папою Римським Інокентієм III, викликало неабияке невдоволення англійського народу. У 1215 р. барони, що повстали проти Іоанна Безземельного, змусили його підписати «Велику хартію вольностей». Цей документ гарантував земельні привілеї баронам та церкві, захищав права англійських міст, навіть проголошував вперше в історії людства принцип недоторканості особи. Недарма частина істориків схильна вважати «Велику хартію вольностей» найпершою конституцією в світі.

Німеччина. Німецькому імператорові Карлу IV теж довелося підписати у 1356 р. документ, який, обмежуючи права імператора, надавав великі привілеї курфюрстам. Цей документ в історії названо «Золотою буллою». Дозвіл карбувати власну монету, стягувати мито, вершити суд, вести феодальні війни — все це урівнювало у правах німецьких князів та імператора та сприяло збереженню феодальної роздробленості Німеччини.

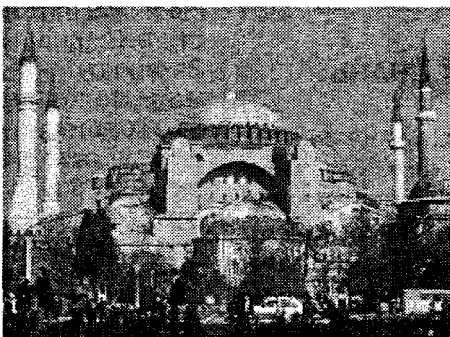
II ведучий. Приймаючи важливі державні рішення, королям доводилося шукати підтримки у різних станів суспільства. Врешті-решт, представники різних верств почали збиратися разом для обговорення важливих державних рішень. Так виникають органи станового представництва, до яких входили представники дворянства, духовенства, рицарства та міст. У кожній країні вони називалися по-різному, їхні функції та суспільна роль теж суттєво відрізнялися, але важливим є інше — їх поява знаменувала новий

Фрідріх Барбаросса

Константин Палеолог перед останнім боєм з османами

Собор Святої Софії в Константинополі було перетворено османами на мечеть. Зараз тут — музей

історичний період — епоху станової монархії.

Кореспонденти.

«Представники» (кореспонденти) від Англії, Франції, Іспанії та Німеччини по черзі виступають, коротко характеризуючи діяльність органу станового представництва, що діяв у відповідній країні. Необхідно сказати кілька слів про суспільну значущість цього органу та силу його впливу на різні сфери життя держави.

III ведучий. Загальновідомо, що до жодного органу станового представництва не були запрошені селяни, які були найчисельнішою

суспільною верствою середньовічної епохи. Крім того, це була і найбезправніша суспільна група. Важкі умови життя, непосильні феодальні податки, незахищеність — ці причини дуже часто провокували стихійні селянські виступи. Найвідомішими з них у епоху Середньовіччя були Жакерія у Франції та повстання Уота Тайлера у Англії. Пригадаймо ті події.

Кореспонденти з Англії та Франції.

Кореспонденти у «студіях» Франції та Англії виступають з короткими довідками про причини, основні події, керівників, соціальний склад та наслідки зазначених повстань.

III. Підсумки уроку.

Вчитель може запропонувати учням кожної групи порадитися та назвати три події, які справили найбільший вплив на історію презентованої ними країни. Потім проводиться коротке обговорення роботи кожної групи та виставлення оцінок.

IV. Домашнє завдання.

Підготуватися до уроку тематичного оцінювання.